

## 21241 - حکم گفتن «بسم الله» در آغاز وضو

### سوال

گفتن بسم الله در وضو چه حکمی دارد؟

### پاسخ مفصل

علما درباره حکم گفتن بسم الله در آغاز وضو اختلاف دارند.

امام احمد بر وجوب آن است و به این حدیث که از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - روایت شده استدلال کرده است: «کسی که اسم الله را بر وضو نبرد، وضو ندارد». به روایت ترمذی (۲۵). آلبانی در «صحیح الترمذی» آن را حسن دانسته است. نگا: «المغنی» (۱/۱۴۵).

جمهور علما از جمله امامان ابوحنیفه و مالک و شافعی و روایتی از احمد بر این هستند که بسم الله گفتن از سنت‌های وضوست و واجب نیست.

آنها برای عدم وجوب بسم الله به ادله‌ای استناد کرده‌اند:

۱- از جمله اینکه پیامبر - صلی الله علیه وسلم - به مردی وضو یاد دادند و فرمود: «وضو بساز چنانکه الله تو را امر کرده است». به روایت ترمذی (۳۰۲) و آلبانی در «صحیح الترمذی» (۲۴۷) آن را صحیح دانسته است. این اشاره به این سخن الله تعالی است که: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ [مائده: ۶] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چون به [قصد] نماز برخاستید، صورت و دست‌هایتان را تا آرنج بشویید و سرتان را مسح کنید و پاهایتان را تا دو قوزک [بشویید]). و در آن خداوند متعال امر به گفتن بسم الله نکرده است. نگا: المجموع نووی (۱/۳۴۶).

ابوداود (۸۵۶) این حدیث را به لفظی کامل‌تر آورده که دلالتش بر عدم وجوب گفتن بسم الله در وضو آشکارتر است.

از ابوهریره - رضی الله عنه - روایت است که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرمود: «نماز کسی از شما کامل نمی‌شود تا آنکه وضو را چنانکه الله عزوجل امر کرده فراگیر سازد، پس صورت و دستانش را تا آرنج بشوید و سرش را مسح کند و پاهایش را تا کعبین [بشوید]...».

اینجا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - گفتن بسم الله را ذکر نکرده و این دال بر عدم وجوب آن است. نگا: «السنن الکبری» بیهقی (۱/۴۴).

۲- دیگر اینکه: بسیاری از کسانی که وضوی پیامبر - صلی الله علیه وسلم - را توصیف کرده‌اند، بسم الله را در آن ذکر نکرده‌اند و اگر این واجب بود حتماً آن را یاد می‌کردند. نگا: «الشرح الممتعة» (۱/۱۳۰).

این قولی است که بسیاری از حنبلیان مانند خرقی و ابن قدامة آن را برگزیده‌اند.

نگا: «المغنی» (۱/۱۴۵) و «الإنصاف» (۱/۱۲۸).

از میان علمای معاصر، شیخ محمد بن ابراهیم و محمد بن عثیمین رحمهما الله این قول را برگزیده‌اند.

نگا: «فتاوی الشیخ محمد بن ابراهیم» (۲/۳۹) و «الشرح الممتع» (۱/۱۳۰، ۳۰۰).

آنها در پاسخ به حدیثی که برای وجوب به آن استدلال کرده‌اند دو پاسخ داده‌اند:

نخست: این حدیث ضعیف است.

گروهی از علما از جمله امام احمد و بیهقی و نووی و بزار آن را ضعیف دانسته‌اند.

از امام احمد درباره گفتن بسم الله در وضو پرسیده شد؛ ایشان گفتند: در این باره حدیثی ثابت نشده است و حدیثی در این باره نمی‌شناسم که سند آن خوب باشد. (المغنی: ۱/۱۴۵).

نگا: «السنن الکبری» بیهقی (۱/۴۳)، «المجموع» (۱/۳۴۳) و «تلخیص الحبیر» (۱/۷۲).

پاسخ دوم: این حدیث اگر صحیح هم باشد معنایش این است که: وضوی بدون بسم الله کامل نیست، نه آنکه وضوی بدون بسم الله درست نباشد.

نگا: «المجموع» (۱/۳۴۷) و «المغنی» (۱/۱۴۶).

بنابراین حدیث فوق - اگر صحیح باشد - دال بر مستحب بودن بسم الله در آغاز وضوست نه وجوب آن. والله اعلم.

بر این اساس اگر مسلمانی بسم الله نگوید و وضو بگیرد، وضویش درست است، اما خود را از انجام این سنت محروم کرده است و برای مسلمان به احتیاط نزدیکتر آن است که گفتن بسم الله در هنگام وضو را ترک نکند.